

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΤΑΞΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

12
1915

ΦΩΤΟΤΥΠΙΚΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ * 1969 * RÉIMPRESSION ANASTATIQUE

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ÉDITIONS

ΒΑΣ. Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ ★

BAS. N. GRÉGORIADÈS

E.Υ.Δ. Μ.Σ. Τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΣΑΛΩΝΩΝ ΦΙΛΟΘΕΟΥ

Εἰς τὸ dispassio ὑπ' ἀρ. 7 τοῦ φακέλου ἐπιστολῶν τοῦ ἐκτάκτου γενικοῦ προνοητοῦ τῆς Βενετίας ἐν Πελοποννήσῳ Μαρίνου Μικιέλη (Provveditor straordinario e provveditor general di Morea Michiel Marino) τοῦ ἀποκαιμένου ἐν τῷ Δημοσίῳ ἀρχεῖῳ τῆς Βενετίας (Senato III, Secreta, busta N° 3), ἀποσταλὲν ἐκ Κορίνθου τῇ 7 Ἰουλίου 1692 (17 Luglio 1692) καὶ ἀρχόμενον διὰ τῶν λέξεων Sciolta da Napoli l'armata, εὑρηται συνημμένη ἡ ἐξῆς ἐπιστολὴ τοῦ Φιλοθέου Σαλώνων ὑπὸ ἡμερομηνίαν 2 Ἰουλίου 1692, ἣν ἐκδίδομεν τηροῦντες τὰς γραφὰς τοῦ πρωτοτύπου.

Copia tradotta dal Greco.

Illustrissimo, et Excellentissimo Proveditor et autorevole di Morea P.E. V. humilmente riverisco.

Separato da costà da V. E., et venuto tosto a Vostizza, ho chiamato li vecchiardi delle ville, e della terra, et gl'ho letto il comando di V. E. nella presenza di tutti, et ho parlato ancor io quello mi ha ispirato il signor Iddio per levare i huomini per Corinollo, et risposero tutti con grand' ansietà che sono pronti alli comandi del Prencipe, ma dicono che sono pochi e piccolo il loro territorio, et li foresti che sono impotenti, e che d'alcun altro luoco non sono venuti, onde colla venuta del Colonelo faremo ogni possibile per persuader il più numero, come habiamo fatto l'anno passato, et spero al presente sarà meglio, ma vogliono un poco di rigore perchè sono rustici. Un papà Anaghoriti, ch'habiamo nell'isola di Ambelo l'hanno preso schiavo li Turchi et effettuando il suo riscato viense hogi qui a Vostizza, et l'ho adimandato quanti passà sono et mi disse che sono passà tre con il seraschier, et un' altra persona del Gran Turco, et ha mille gianizzari, ancora

altri due bei, Giorun bei et Kossul bei, et due nipoti del seraschier Calil passà, et Liberachi. Questi sono i principali, l'ho adimandato in quanti sono tutti, e mi disse, là che m'havavano nel campo prigionie nella tenda d'Ali passà ho inteso ch'era tre mille persone, et adimandai da dove sono questi, mi disse che sono d'Albania e Schiavonia, e delle remanenti città, et ancora va radunando, l'ho adimandato quanta cavalaria possano haver mi risposero che sono più di mille, e li rimanenti sono tutti pedoni, onde huomini d'arme saranno cinque, sie mille, e li rimanenti sono pastori, come lo intese il papà dalla boca de' Turchi, dicendo così, se viene il Franco a Negroponte cosa havremo a fare noi con questi pastori, che non sano meno sfodrar la spada? È sparsa una voce in Turchia, che il re habbi mandato un ordine, che se il Franco andará a Negroponte, debba condursi colà Ali passà con sei mille persone a Carababa, et il seraschier rimanghi a Thebe col Liberachi a veder, e poi andar in Morea stabilir campo, et haver ogni persona per donativo reali quindici oltre la lor paga. A quelli di Morea non gli diede alium sovvegno nè paga, ma gli disse che vadino combater con il Franco et recuperar il loro paese, et stabilirsi nelle loro case; alli 29 di giugno il giorno di Santi Apostoli era colà per anco il papà, portorono al seraschier un pacheto di lettere Tatiane le quali trovarono in una feluca che prese Chiel Meimeti da Negroponte et dice che fossero diverse con boli di piombo nelle cime, et hano letto una, la quale era di Maltesi, che mandavano all'Eccellentissimo Capitan General; scrivera così: incaminatisi per venire costà per viaggio incontrassimo li barbareschi et habiamo combatuto, fondassimo una delle navi, et un' altra habiamo preso, andemo a Messina a spalmare, e poi là veniremo trovare dove sarà, si giungeremo a Salonichi. Questo udendo li Turchi hano havuto gran spavento, dicendo se andará a Salonichi, sino che noi arivemo lo haverà preso, tornerà a Negroponte, prenderà anch'esso. La passata domenica hanno veduto velle a Caristo, e presero gran terore; mi disse il papà che quello si fa qui a Morea tutto sano li Turchi perchè Liberachi et Ali passà hano delle lettere, ma non da dove le vengono trasmesse, anche per la nostr' armata

dicevano al papà che va alla Canea, ma non lo credono, perchè dicono sia una finta, le hanno ditto di più nella forma presente.

Noi aspetemo ancora un mese, cioè il passato per veder dove va l'armata Franca, e poi andaremò a formar il nostro campo nel stretto. Tanto mi sono informato dal sacerdote in secretezza, et per fine prego il Signore, che gli dia la sua salute, e vincita.

Da Vostizza, li II luglio 1692.

Servo di V. E.

humile Vescovo Filotheo.

Ὁ ἐπιστέλλων εἰς τὸν γενικὸν προνοητὴν ἐπίσκοπος Φιλόθεος δὲν εἶνε ἄγνωστος εἰς ἡμᾶς. Εἶνε ἀναντιρρήτως ὁ Σαλώων Φιλόθεος, οὗ ὁ ἀδελφὸς Δημήτριος Χαριτόπουλος ἔγραψε τῷ 1708 ἐν τῇ χωρίῳ τῆς Ζακύνθου Καταστάρι τὴν πατριωτικωτάτην καὶ ἱστορικωτάτην ἐκείνην διαθήκην, ἣν ἐξέδωκεν ὁ Σάθας ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς ἐν Ζακύνθῳ μονῆς τοῦ Προδρόμου¹. Ἐκ τῆς διαθήκης ταύτης μανθάνομεν, ὅτι ὁ Φιλόθεος εἶχε γεννηθῆ ἐν τῇ χωρίῳ Ἁγία Εὐθυμία, ἐπεχούρη τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Μυωνίας, ἐκ πατρὸς Ἰωάννου, πρὶν δ' ἢ γεῖνη μοναχὸς ἐκαλεῖτο Φίλιππος. Εἶχε δὲ δύο μετ' αὐτὸν γεννηθέντας ἀδελφοὺς, τὸν εἰρημένον Δημήτριον καὶ τὸν Γεώργιον, καὶ ἀδελφὴν καλουμένην Μάρων. Ἐν τῇ αὐτῇ δὲ διαθήκῃ λέγονται τὰ ἐξῆς περὶ τοῦ Φιλοθέου, συμπληρούμενα ἐκ διαφόρων περὶ αὐτοῦ εἰδήσεων παρὰ τῷ Locatelli². «Ὁ Φιλόθεος», λέγει ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, «εἶχε γραμματαλαγὴ μετὸς Βενετζιάνους νὰ τὸ βαρῆσουνε λευθερόνοντας τὸ σκλαβωμένο γένος μας, καὶ ἀγροικόταν μετὸς καπετανέους καὶ δεσποτάδες τῆς Ρούμελης. Κατὰ

¹ Σάθας Συνοπτικὴ ἐκθεσις περὶ τῆς εἰς Ζακύνθον καὶ Στερεάν Ἑλλάδα παλαιόγραφικῆς ἀποστολῆς ἐν τῇ Χρυσόλλιδι Τόμ. Γ', 1865, σ. 524. — Τοῦ αὐτοῦ Ἡ κατὰ τὸν 16' αἰῶνα ἐπανάστασις τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἀθήνησι, 1865, σ. 24 κ. δ.

² Storia della guerra in Levante.

καιρὸ ποῦ κατέβηκε ἡ ἀρμάδα εἰς τὰ νησιά, εὐλὴ ἡ Ῥουμέλι, ἐδούλεψε σπαθί, καὶ ἐκλαδέψαν πᾶσα φυγὴ ἀλλόπιστων Ἀγαρηνῶν. Τότε ἦτονε καπετάνιος Σάλονα καὶ Λοιδορίκι ὁ καπετάν Κούρμας, καὶ με πεντακόσιους ἀρματωλοὺς ἐπῆρε Σάλονα, Λοιδορίκι καὶ Ἐπαχτο καὶ περίττο ἀπὸ δυὸ χιλιάδας Τούρκων ἐσφάξαν. . . Σάμπως ἦρθαν οἱ Τούρκοι, οἱ Βενετζιάνοι ἐμπήκαν εἰς τὰ κάτεργα καὶ ἀρῆσαν ἡμᾶς τοὺς δυστυχούς. Καὶ ὁ καπετάν Κούρμας με τετρακόσους εὐγῆκε καὶ τοὺς ἐτσάκισα εἰς τέσσεραὶς πάνταις. Ἦρθε καὶ ὁ Φιλόθεος, ποῦ ὁ καπετάν γκενεράλης τὸν εἶχε μαζῆ του, γιατί εἶχε ὑπόληψι καὶ στίμα καὶ ἀκουόνταν ἀπ' ὅλους τοὺς Ῥουμελιώταις, καὶ ἐκάμαν με τὸν καπετάν Κούρμα βουλή νὰ πάρουνε καὶ τὸ Ζητοῦνι· μὰ δὲ μπόρεσαν, γιατί ἐκλεισθῆκαν ὀχτὼ πασάδες καὶ ἐκάψαν καὶ τὴ Φήδα· ἐχτυπήσαν καὶ τὸ ὄρδι τοῦ Τούρκου κοντὰ εἰς Πατρατζίκι, καὶ τὸ Ταλάντι ἐπῆραν, καὶ ὁ Κούρμας λαβώθηκε. Ἦρθε ὁ Λιμπεράκης νὰ πάρη τὸ Σάλονα, μὰ ὁ Κούρμας τὸν πῆγε τοῦ κυνηγιοῦ εἰς Καρπενῆσι, καὶ εἰς τρίχα νὰ τὸνε πιάσῃ καὶ ὀλοζώντανο. Ὁ δεσπότης ὁ Φιλόθεος ἐβάρεθη εἰς λαιμὸ εἰς τὸ μπόλεμο, καὶ εἰς δέκα μέραις ἐπρίσθη καὶ πέθανε, καὶ ὁ Κούρμας ἐσκοτώθη».

Συγκινητικὴ δὲ εἶνε καὶ ἡ τελευταία θέλησις τοῦ Δημητρίου Χαριτοπούλου ἐκείνη, καθ' ἣν ὤριζεν· «Ἀφίνω τὸ τίποτές μου εἰς τὸ ἀδέρφι μου τὸν Γεώργη, καὶ θέλω νὰ με θάψῃ χωρὶς καμμία ἐξόδευσι καὶ κοσμοπομπή, νὰ μοῦ ἀφήσῃ μονάχα τὸ βρακί καὶ τὸ μαῦρο ποκάμισο, καὶ τίποτας ἄλλο, καὶ νὰ με βίξῃ ἕς ἓνα ταφι. Καὶ ἂν δώσῃ ὁ πανάγαθος καὶ πανοικτίρμονας θεὸς καὶ καπιτάρη καὶ ἐλευθερωθῇ τὸ δυστυχισμένο γένος μας ἀπὸ τὸν τρομερὸ, καὶ ἀπάνθρωπο, καὶ ἀντίχριστο, καὶ ἀνελεῖμονον Ἀγαρηνὸν, νὰ ξεθάψῃ τὰ κόκκαλά μου, καὶ τὰ κόκκαλα τοῦ μακαρίτου ἀδελφοῦ μου Φιλόθεου, ποῦ τὰ ἔχω κρυμμένα με μίαν σακκούλα εἰς τὴν σπηλιά, ποῦ ἐγνωρίζει καὶ νὰ τὰ θάψῃ μαζῆ καὶ κοντὰ εἰς τὰ κόκκαλα τῶν γονηγῶν μας εἰς τὴν ἐκκλη-

σιὰ τῆς πατρίδος μας· μὰ τὸ ξαναλέγω, ἴσ' ἂν ἐλευθερωθῆ, καὶ ὄχι τώρα ποῦ εἴμαστε σκλάβοι. Καὶ ἂν κάμη ἐτιζὴ νᾶχῃ τὴν εὐχὴ τοῦ Φιλότηου καὶ ἐμένα, ἀλλέως τῆ κατάρρα μας· γιατί ἐτιζὴ μὲ ὤρκισε εἰς τὸ εὐαγγέλιον ὁ μακαρίτης Φιλότης, ὡς ἂν ἐξεφύγου».

Αἱ εἰδήσεις περὶ τοῦ Φιλοθέου, ὡς μεταδίδει εἰς ἡμᾶς ἡ διαθήκη τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἀρκουσι νὰ γνωρίσωσιν εἰς ἡμᾶς τὰς ὑπὲρ τοῦ γένους ὑπηρεσίας τοῦ φιλοπατρίδος ἐπισκόπου, τὸν μαρτυρικὸν αὐτοῦ θάνατον καὶ τὴν ἐν τῷ θνήσκειν ἐμμονὴν εἰς τὴν ἰδέαν ἐλευθέρας πατρίδος. Συγκινήσεως ἀφάτου πληροῖ ἡμᾶς ἡ τελευταία παραγγελία τοῦ Φιλοθέου, καὶ ἡ φαντασία ἡμῶν μεταγεται εἰς τὸ ἐρημικὸν ἄντρον, ὅπου ἐντὸς σάκκου κατέκειντο τὰ ὄστα τοῦ ὑπὲρ πατρίδος θανόντος, ἅτινα τότε μόνον ἐπέτρεπεν ὁ Δημήτριος Χαριτόπουλος συμφώνως πρὸς τὴν τελευταίαν θέλησιν τοῦ ἐπισκόπου ἀδελφοῦ νὰ μετενεχθῶσιν ἐκεῖθεν εἰς τὴν πατριὸν ἐκκλησίαν, ὅτε ἤθελεν ἐλευθερωθῆ τὸ γένος, ἴσ' ἂν ἐλευθερωθῆ καὶ ὄχι τώρα ποῦ εἴμαστε σκλάβοι. Ἡ κατάρρα τοῦ Φιλοθέου πνέοντος τὰ λοιπὰ ἐμελλε νὰ παρακολουθήσῃ τὴν παράβασιν τῆς τελευταίας ἐκείνης θελήσεως, ἣν ὤμοσε παρὰ τὴν ἐπιθανάτιον αὐτοῦ κλίνην ὁ ἀδελφός καὶ ἦν ἐκεῖνος μετεβίβαζεν εἰς τὸν ἐπιζήσαντα νεώτερον ἀδελφόν.

Οὐχ ἦττον δὲ διδακτικὴ καὶ συγκινητικὴ εἶνε ἡ ἀνωτέρω ἐν τῇ περιωθειῇ ἰταλικῇ μεταφράσει ἐκδοθεῖσα ἐπιστολὴ, ἐν ἣ βλέπομεν τὸν Φιλότηον ἐν μέσῃ τῆ δράσει αὐτοῦ ὡς ἀγωνιστοῦ. Εὐρισκόμεθα ἐν μιᾷ τῶν κρισιμωτάτων στιγμῶν τοῦ ἐθνικοῦ βίου ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας, διαρκοῦντος τοῦ μεταξὺ τῆς Βενετίας καὶ τῆς Τουρκίας πολέμου τοῦ ἀρξαμένου μὲν τῷ 1684, ἀπολήξαντος δ' εἰς τὴν ἐν ἔτει 1699 συνθήκην τοῦ Κάρλοβιτς, δι' ἧς ἡ Πελοπόννησος περιήλθε καὶ κατὰ τύπους εἰς τοὺς ἤδη κατέχοντας αὐτὴν Βενετοὺς, αἵτινες καὶ ἐκράτησαν αὐτὴν μέχρι τῆς εἰρήνης τοῦ Πασσάροβιτς (1718). Ἡ ὑφ' ἡμῶν ἐκδιδομένη

ἐπιστολῇ ἀναφέρεται εἰς ἡμέρας, καθ' ἃς τὸ ὑπὸ Φραγκίσκου Μοροζίνη τοῦ ἐπικληθέντος Πελοποννησιακοῦ ἐπιτευχθὲν ἔργον τῆς κατακτίσεως τῆς Πελοποννήσου ἐκινδύνευεν ἕνεκα τῆς δραστηρίας μετὰ τῶν Τούρκων τῆς Στερεᾶς συμπράξεως τοῦ ὑπὸ τὴν αἰγίδα αὐτῶν ἀνακηρυχθέντος βέη τῆς Μάνης Λιβερίου Γερακάρη. Εὐπρόσδεκτοι δὲ εἶνε αἱ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς γινωσκόμεναι λεπτομέρειαι περὶ τῶν κινήσεων τῶν Τούρκων καὶ τῆς καθ' ὅλου καταστάσεως τῶν πραγμάτων ἐν Πελοποννήσῳ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ μεγάλου ἀγῶνος, δι' ὧν πλουτίζονται ὅσα μέχρι τοῦδε ἐγινώσκομεν περὶ τῶν γεγονότων τούτων ἐκ τοῦ *Hannover*¹, *Zinkeisen*² καὶ *Σάθα*³. Ἐν τέλει παρατηρητέον, ὅτι ἡ νησίς Ἀμπελος, ἣτις καὶ Ἀμπέλα λέγεται σήμερον, ἥς μνημονεύει ὁ Φιλόθεος, εἶνε βεβαίως ἢ κειμένη ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Ἀντικύρας ἀνατολικῶς τοῦ νησιδρίου Δασκαλειδ, ἣτις ὀρθῶς μὲν ὀνομάζεται *Ambeios* ἐν τῷ ἀγγλικῷ ὕδατογραφικῷ χάρτῃ, ἐσφαλμένως δ' Ἀμπελονήσι ἐν τῷ τῆς γαλλικῆς ἀποστολῆς καὶ ἐν τῷ τοῦ F. Aldenhoven (1838) κατὰ τὰνακοινωθέντα μοι προθύμως ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου τοῦ Β. Ναυτικοῦ κ. Γεωργίου Κρίτσα.

¹ Geschichte des osmanischen Reiches. Ἐν Πάστρ. 1830 Τόμ. 5' σ. 484 κ. ε.

² Geschichte des osmanischen Reiches. Ἐν Γώθρ. 1857 σ. 166 κ. ε.

³ Ἡ κατὰ τὸν 15' αἰῶνα ἐπανάστασις τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς 1684-1715. Ἐν Ἀθήναις. 1865 σ. 81 κ. ε. (Τῆς μονογραφίας ταύτης μόνον τὸ πρῶτον μέρος ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ περιοδικῷ Χρυσόλλιβι Τόμ. Γ', 1865, σ. 689 κ. ε.). — Τὸ αὐτοῦ Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς. Ἀθήνησι. 1869, σ. 387 κ. ε.